

«Διδάσκοντας Μαγιακόβσκι: τα ποιήματά του στα ελληνικά εγχειρίδια λογοτεχνίας»

Δημάση Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια Διδακτικής γλώσσας και λογοτεχνίας
Μανελίδου Ιόνα, ΕΕΔΙΠ Ρωσικής Γλώσσας
(Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών)

Α. Λίγα λόγια για τον Βλαντιμίρ Μαγιακόβσκι (19 Ιουλίου 1893, χωριό Μπαγκντάτ (Βαγδάτι), Κυβερνείο Κουταΐσι, Γεωργία –14 Απριλίου 1930, Μόσχα).

1. Βιογραφία

Ο Μαγιακόβσκι ήταν γόνος αριστοκρατικής, αλλά όχι εύπορης οικογένειας (Καζαντζάκης, χ.χ., 294). Μετά τον θάνατο του πατέρα του (δασάρχη στον Καύκασο), το 1906, η οικογένεια εγκαταστάθηκε στη Μόσχα. Ο ποιητής είχε φοιτήσει σε Κλασικό Γυμνάσιο στο Κουταΐσι και στη συνέχεια στο 5^ο Γυμνάσιο Μόσχας (1906-1908), από όπου τον διέγραψαν λόγω της αδυναμίας για την καταβολή των διδάκτρων και κακών επιδόσεων. Οι μετέπειτα σπουδές του αφορούσαν τις τέχνες: φοίτησε στο προκαταρκτικό τμήμα της Σχολής Στρογκανόβσκι (1908), στα σεμινάρια των ζωγράφων Σ.Γ. Ζουκόβσκι και Π. Ι. Κέλιν, στο τμήμα σχεδιαστικής της Σχολής Ζωγραφικής, Γλυπτικής και Αρχιτεκτονικής. Εκεί γνώρισε τον Νταβίντ Μπουρλιούκ, ιδρυτή μιας φουτουριστικής ομάδας. Τον Φεβρουάριο του 1914 αποβλήθηκε ως συμμετέχων στις δράσεις των φουτουριστών (*История русской литературы XX века*, 1977, Τριανταφυλλίδης, 2008, 11).

Ο Μαγιακόβσκι ήδη από το 1905 στο Κουταΐσι είχε λάβει μέρος σε διαδηλώσεις μαθητών του Γυμνασίου και φοιτητών, ενώ το 1908, έχοντας ενταχθεί στο Ρωσικό Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα, ανέπτυξε προπαγανδιστική δράση στο χώρο των εργατών της Μόσχας. Αρκετές φορές συνελήφθη και το 1909 πέρασε 11 μήνες στη φυλακή Μπουτίρκα. Την εποχή του εγκλεισμού του τη θεωρούσε ως αρχή της ποιητικής του δημιουργίας. Οι στίχοι που έγραψε πριν την αποφυλάκισή του κατασχέθηκαν.

Έλαβε μέρος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Καζαντζάκης, χ.χ., 294).

Δούλεψε για την Επανάσταση με πάθος (Μολέσκης, 2004, 25).

Στο διάστημα 1922-1929 ταξίδεψε σε χώρες του εξωτερικού: Λιθουανία, Γαλλία, Γερμανία, Αμερική (Τριανταφυλλίδης, 2008, 13). Το 1923 ίδρυσε τον ευρύτερο κύκλο των λογίων του ΛΕΦ (Αριστερό Μέτωπο Τέχνης). Έθεσε «εαυτόν» στην υπηρεσία της επανάστασης με το έργο του, με τους αισθητικούς προβληματισμούς τόσο του ίδιου όσο και του κύκλου του ΛΕΦ, σε σχέση με την κοινωνική σημασία της τέχνης θεωρητικά και με την αποτύπωσή της στη μορφή του καλλιτεχνικού δημιουργήματος (Αλφονσοβ, 1984).

Ήταν προκλητικός στις απόψεις, στο ντύσιμο και στον τρόπο ζωής. Η αξία του λογοτεχνικού και δραματικού έργου του οφείλεται ακριβώς στη σύνδεσή του με την επανάσταση: ήταν *ο διθύραμβος για τους θριάμβους της, αλλά και η εναγώνια προφητεία για τους κινδύνους του μέλλοντός της* (Κрученых, 2006, Θ.Ι.Π., 2007).

Ο Μαγιακόβσκι πρόσφερε στη σοβιετική κουλτούρα και σε ένα ακόμη επίπεδο, στη στοιχειοθέτηση και μιας «χρησιμοθηρικής» αντίληψης για τη λειτουργία της τέχνης, οπτική πάρα πολύ ωφέλιμη στα πρώτα βήματα του σοσιαλιστικού καθεστώτος: η τέχνη δεν ψυχαγωγεί και δεν διαπαιδαγωγεί μόνο αισθητικά και

ιδεολογικά τον λαό, αλλά και τον ενημερώνει σε ένα επίπεδο βιωματικό-εμπειρικό. Ο πολυπράγμων ποιητής, για παράδειγμα, σχεδίαζε, ως προπαγανδιστικό υλικό για το πρακτορείο ΡΟΣΤΑ (πρόδρομο του σοβιετικού πρακτορείου ΤΑΣ), αφίσες που, με πολύ εύλωτο τρόπο, αναφέρονταν σε όλα τα τρέχοντα ζητήματα της σοβιετικής πολιτικής ζωής: από τις νίκες του Κόκκινου Στρατού κατά των Εθνοφρουρών, μέχρι την ανάγκη μαζικού εμβολιασμού του πληθυσμού (Альфонсов, 1984, Θ.Ι.Π., 2007).

Τον Φεβρουάριο του 1930 έγινε μέλος της Ρωσικής Ένωσης Προλεταριανών Συγγραφέων, γεγονός που προκάλεσε την καταδίκη του από τους φίλους του. Η αποξένωση, το αρνητικό περιβάλλον και οι διαρκείς ερωτικές απογοητεύσεις έκαναν χειρότερη την ψυχολογική του κατάσταση. Το καθεστώς του απαγόρευε την έξοδο από τη χώρα (Τριανταφυλλίδης, 2008, 17). Στις 14 Απριλίου έθεσε τέρμα στη σύντομη ζωή του με έναν πυροβολισμό. Ο ποιητής που οραματίστηκε και περιέγραψε όπως άλλος κανείς το φωτεινό μέλλον της ανθρωπότητας, αρνούμενος ωστόσο την ιστορική πείρα του παρελθόντος της, μοιρασμένος ανάμεσα στο διθύραμβο και στην κριτική για την πρώτη νικηφόρα «έφοδο στον ουρανό», συντρίφτηκε από το βάρος της εποχής και των οραμάτων του. Τα ύμνησε μέχρι τέλους. Για τούτο και μέχρι σήμερα, «σειών σα μπολσεβίκικη ταυτότητα, κομματική, τους εκατό τόμους μαζί όλων των κομματικών, των μπολσεβίκικων βιβλίων», κυριαρχεί, ως πρότυπο επαναστάτη - ποιητή, στην ποίηση του αιώνα που πέρασε, «όχι άντρας πια, μα σύννεφο με παντελόνια» (Μιχαΐλοβ, 1993, Θ.Ι.Π., 2007).

2. Εργογραφία

Ο φουτουρισμός καταγράφηκε στην ιστορία της ρωσικής λογοτεχνίας ως ένα δυναμικό κίνημα που τάραξε τα νερά, αγκαλιάζοντας εκτός από την ποίηση και άλλες μορφές τέχνης: ζωγραφική, θέατρο, σκηνογραφία, αρχιτεκτονική, μουσική. Παράλληλα με τους γλωσσικούς και στιχουργικούς πειραματισμούς διαλέχτηκε με τη γλωσσολογία και τη θεωρία της λογοτεχνίας¹. Εκτός από τους μορφικούς πειραματισμούς, το κύριο χαρακτηριστικό του έργου των φουτουριστών ήταν η έντονη ιδεολογική του φόρτιση με σημείο αναφοράς προγράμματα και οράματα για το μέλλον (Μολέσκης, 2004, 65. Γενικά για τον φουτουρισμό: <http://www.futurism.org.uk/marinetti/marinetti.htm> <http://www.unknown.nu/futurism/>).

Στη Ρωσία έκαναν την εμφάνισή τους δύο ομάδες φουτουριστών: οι «εγωφουτουριστές» της Πετρούπολης και οι «κυβοφουτουριστές» της Μόσχας. Ο Μαγιακόβσκι έχει καταταγεί στη δεύτερη (Μολέσκης, 2004, 56), η οποία ουσιαστικά διαμόρφωσε τη θεωρία του ρωσικού φουτουρισμού (ό.π. 58). Υπέγραψε μαζί με τους Νταβίντ Μπουρλιούκ, Αλεξάντρ Κρουτσιόνοχ και Βίκτορ Χλέμπνικοφ το πρώτο маниφέστο των κυβοφουτουριστών, το οποίο αποτέλεσε μία επιδεικτική πρόκληση προς την αστική κοινωνία (1912) (ό.π. 58-59), αλλά και προς τη λογοτεχνική παράδοση, τους καθιερωμένους συγγραφείς, τις παρελθοντικές λογοτεχνικές αξίες που δεν είχαν να προσφέρουν τίποτα στον άνθρωπο του μέλλοντος, τον φουτουριστή. Η δραστηριότητά τους κορυφώθηκε στο διάστημα 1912-1914, οπότε και ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

¹ Οι γλωσσικοί πειραματισμοί των φουτουριστών, εκτός από τη σημασία τους για την ίδια την ποίηση, προσέφεραν υλικό και ιδέες για την ανάπτυξη της γλωσσολογίας (Σκλόφσκι, 1971, 65, στο Μολέσκης, 2004). Είναι σημαντική η συμβολή του φουτουρισμού στην ανάπτυξη της θεωρίας του formalισμού στη λογοτεχνική ανάλυση (Αλφόνσοφ, 1971, 64-65, στο Μολέσκης, 2004).

Η κεντρική ιδέα στη φουτουριστική ποίηση ήταν αυτή της «νεολεξίας» και της «αυτάξιας» λέξης. Το περιεχόμενό της έγινε περισσότερο σαφές στο δεύτερο μανιφέστο τους (στο δεύτερο τεύχος της ομαδικής έκδοσης *Ιχθυοτροφείο δικαστών* (1913)). Στο κείμενο δηλώνεται ότι η «λεξικοκατασκευή και η λεξοπροφορά» δεν τους αφορούν σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες, τη σύνταξη, την ορθογραφία, τα σημεία στίξης. Αναζητούν καινούρια νοήματα στις σχέσεις φωνηέντων-συμφώνων και συνάμα δίνουν περιεχόμενο στο σημαίνόμενο των λέξεων σύμφωνα με τη γραφική τους παράσταση και τα φωνητικά τους χαρακτηριστικά (ό.π. 60). Στον Μαγιακόβσκι αποδίδεται η εισαγωγή της μεσαίας και της ανάποδης ομοιοκαταληξίας (Ρωσική λογοτεχνία του 20ού αιώνα, 1971, 501-502, στο Μολέσκης, 2004).

Σημαντική για τον μαθητή αναγνώστη είναι η επισήμανση ότι η ποίηση του Μαγιακόβσκι φαίνεται να διατηρούσε μία διαρκή σχέση με τις εικαστικές τέχνες, καταρχήν αναφορικά με την ίδια τη φόρμα της γραφής (έγραφε σε «ντάνες» και αργότερα σε μικρές κλίμακες) (Паперный, 1957). Η επιλογή του αυτή, της «οπτικοποίησης» των περιεχομένων των στίχων του, προϋπέθετε μία συμπληρωματική, καθαρά οπτική εντύπωση που παραγόταν από τον ποιητικό του λόγο.

Πολλοί μελετητές του Μαγιακόβσκι παρομοιάζουν το σύνολο της ποιητικής του δημιουργίας με θεατρικό έργο με 5 πράξεις, πρόλογο και επίλογο. Ως πρόλογο θεωρούν την τραγωδία *Βλαδίμηρος Μαγιακόβσκι* (1913), ως πρώτη πράξη τα ποιήματα *Σύννεφο με παντελόνια* (1914-1915) και *Φλάουτο-σπονδυλική στήλη* (1915), ως δεύτερη πράξη τα ποιήματα *Πόλεμος και Ειρήνη* (1915-1916) και *Άνθρωπος* (1916-1917), ως τρίτη πράξη το θεατρικό έργο *Μυστήριο-Μπούφος* (πρώτη εκδοχή 1918, δεύτερη 1920-1921) και το ποίημα *Εκατόν πενήντα εκατομμύρια* (1919-1920), ως τέταρτη πράξη τα ποιήματα *Αγαπώ* (1922), *Περί αυτού* (1923) και *Βλαδίμηρος Λένιν* (1924), ως πέμπτη πράξη το ποίημα *Καλώς!* και τα θεατρικά έργα *Κοριός* (1928-1929) και *Μπάνιο* (1929-1930), ως επίλογο την πρώτη και δεύτερη εισαγωγή στο ποίημα *Είμαι όλος φωνή* (1928-1930) και την επιστολή του ποιητή *Προς όλους* (12 Απριλίου 1930) (Τριανταφυλλίδης, 2008, 13-14).

Το έργο του Μαγιακόβσκι υποτάσσεται συνολικά στον τραγικό χαρακτήρα του βασικού ήρωα, που είναι ο ίδιος, και στην τραγική δομή του συνόλου του δημιουργικού του έργου. Και τα ποιήματά του διακρίνονται για την τραγικότητά τους. Ο επαναστατικός μηδενισμός του βρήκε την απόλυτη έκφρασή του στο ποίημα *Σύννεφο με παντελόνια*. (ό.π., 14)

Στα περιορισμένα όρια της παρούσας εργασίας δεν θα επεκταθούμε σε λεπτομερείς αναφορές επί του έργου. Θα αναφέρουμε τα σημαντικότερα έργα του και κάποιες χαρακτηριστικές κριτικές.

Ως σημαντικότερα έργα του θεωρούνται τα εξής:

- 1912: «*Χαστούκι στο γούστο του κοινού*» (θεωρητικό κείμενο, μανιφέστο του κυβοφουτουρισμού).
- 1913: «*Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι. Μια τραγωδία*» (θεατρικό).
- 1915: «*Ο αδέσποτος σκύλος*», «*Σύννεφο με παντελόνια*» (ποιήματα).
- 1915: «*Σύννεφο με παντελόνια*».
- 1917: «*Ο πόλεμος και ο κόσμος*»
- 1917-1918: «*Μυστήριο Μπούφος*» (θεατρικό στην τελική του μορφή, παίζεται το 1920, στο δεύτερο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς).
- 1918: «*Ωδή στην Επανάσταση*» (ποίημα), «*Σταρίσια λέξη*» (συλλογή).
- 1919: «*Αριστερό Εμβατήριο*» (ποίημα).

- 1921: «150.000.000» (ποίημα, δημοσιεύτηκε ανώνυμα).
- 1922: «Παρασυνεδριαζόμενοι» (σατιρικό ποίημα).
- 1923: «Αγαπώ», «Γι' αυτό» (ποιήματα).
- 1924: «Βλαντιμίρ Ιλιτς Λένιν (ποίημα).
- 1924 - 1925: ποιήματα και σκίτσα εμπνευσμένα από τις περιοδείες του στη Δυτική Ευρώπη, στις ΗΠΑ, στο Μεξικό και την Κούβα.
- 1926: «Πώς γίνεται η ποίηση» (πεζογράφημα).
- 1927: «Καλά» (συνθετικό ποίημα). Σειρά σεναρίων για τον κινηματογράφο.
- 1928: «Ο κοριός» (θεατρικό)

(Για το φουτουριστικό μανιφέστο:

<http://www.unknown.nu/futurism/slap.html>

Για τη βιογραφία και την εργογραφία του Μαγιακόβσκι:

<http://www.kirjasto.sci.fi/majakovs.htm>

<http://www.mayakovsky.com/>

Για την πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής του

<http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/RUSmayakovsky.htm>

Ρωσική ιστοσελίδα για τον ποιητή:

<http://www.mayakovsky.narod.ru/>)

3. Κριτικές για το έργο του

Σταχυολογήσαμε και παραθέτουμε χαρακτηριστικές απόψεις και κριτικές για τον ποιητή και έργο του με κύριο στόχο να υποστηρίξουμε την πρόταση για τη διδασκαλία των ποιημάτων του που περιέχονται σε εγχειρίδια του Λυκείου, αλλά και άλλων.

- Είναι ευτύχημα το ότι ο Μαγιακόβσκι-ταλέντο υπάρχει και δεν είναι καρπός της φαντασίας, επειδή σταμάτησε να υπολογίζει τον τρόπο λογοτεχνικής γραφής του καιρού του (Πастернак, 1917).
- Η Μαρίνα Τσβετάεβα μιλάει για τον γάμο του Μαγιακόβσκι με τον χρόνο, γάμο από ανάγκη. Γάμο, που όπως σε οποιοδήποτε καταναγκασμό συμβαίνει, από ντροπή επιθύμησε να φύγει με όλη τη δύναμη της ψυχής του. Μόνο που αυτός, όταν άλλοι ποιητές στράφηκαν στο παρελθόν και άλλοι στο μέλλον, έκανε την υπέρβαση: ξεπέρασε τον ποιητή μέσα του και αγάπησε το σήμερα του καταναγκασμού του, γιατί μπόρεσε να σπάσει τα δεσμά με το ταλέντο του.

Μιλώντας κάποιος για τον Μαγιακόβσκι θα χρειαστεί όχι μόνο να θυμάται τον αιώνα του αλλά θα χρειαστεί διαρκώς να προβάλλει τη μνήμη του στον επόμενο αιώνα. Γι' αυτό και κατέχει τη θέση του πρώτου ποιητή των μαζών που δε θα αναπληρωθεί σύντομα (Цветаева, 1932).

- Ο πιο ισχυρά προικισμένος φουτουριστής ποιητής υπήρξε ο Βλαδίμηρος Μαγιακόβσκι... (Καζαντζάκης, χ.χ. 293). Παραμορφώνει τις λέξεις, εφευρίσκει νέες, διαστρέφει τη σύνταξη, δημιουργεί πότε γοργό, τηλεγραφικό ύφος, πότε πλούσιο και ρητορικό, γεμάτο συνώνυμα για τονώσει τη φράση του...Αγαπά τις απροσδόκητες εικόνες...Κάποτε γνωστές κοινοτοπίες δραματοποιούνται και γίνονται μεγάλα ποιήματα...Η δραματική του δύναμη έχει κάτι το πρωτόγονο και εξωφρενικό και

μεγάλο...Όλα προσωποποιούνται, καμιά αφηρημένη έννοια· τα κράτη γίνονται άνθρωποι, ο καπιταλισμός, δημοκρατία, η Ρωσία, η Αμερική είναι γυναίκες κι άντρες και παλεύουν...(ό.π., 295)

Είναι μεγάλος δυναμικός λυρικός με χοντρό, πρωτόγονο χιούμορ. (ό.π. 295-296)

- Η ποίηση του Μαγιακόβσκι είναι στραμμένη προς το μέλλον. Ο ποιητής με τόλμη και προκλητικότητα προεκτείνει το ποιητικό του «εγώ» προσδίδοντάς του οικουμενικές και υπεράνθρωπες διαστάσεις. Πλάθει έναν άνθρωπο του μέλλοντος ο οποίος μπορεί να αντικαταστήσει τον ίδιο τον Θεό (Μολέσκης, 2004: 66). Η ποιητική και το ιδεολογικό περιεχόμενο του έργου του βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση «καταπληκτική». Οι ιδέες του για το μέλλον, ο κόσμος που δημιουργεί και το ποιητικό του πάθος, σε συνδυασμό με τη μεγάλη του ευρηματικότητα, την πρωτοτυπία και τις γλωσσικές και στιχουργικές του καινοτομίες, κάνουν το έργο του εξαιρετικά ενδιαφέρον και σύγχρονο (ό.π., 67).

- Ο φουτουρισμός του Μαγιακόβσκι εξορκίζει ποιητικά την αγωνία για το μέλλον, «δοκιμάζει την πίστη του δοκιμαζόμενος ταυτόχρονα μέσα στην πίστη του (...) ευαγγελιζόμενος το μέλλον που όμως δεν θα έρθει από μόνο του «έτσι νέτο σκέτο», αλλά μόνο αν το τραβήξουν από τα βράχια οι κομσομόλοι, κι απ' την ουρά του οι πιονέροι της επανάστασης» (Κεντρωτής, Βάθης, 1991, πρόλογος).

- Η συμβολή του Μαγιακόβσκι στη διδασκαλία της ποίησης στο σχολείο εντοπίζεται στη χρήση της κοινής λογικής για να μορφώσει τις μάζες με το να αισθητοποιεί την εικόνα του παρόντος στο πλαίσιο των οραμάτων του. Τα «όπλα του»: ουσιαστικός λόγος, απλή σύνταξη, γλωσσοπλασία (Харджиев, Тренин, 1970).

Β. Διδάσκοντας τον Μαγιακόβσκι. Τα ποιήματά του στα ελληνικά εγχειρίδια λογοτεχνίας.

1. Γενικά για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Λύκειο. Ε.Π.Π.Σ., διαπιστώσεις, προβληματισμοί.

Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Λύκειο οροθετείται ως περιεχόμενο σπουδών και ως στοχοθεσία από το Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.). Σημειώνουμε τις αναφορές που αφορούν το πολιτισμικό πλαίσιο σκοπών και τις βασικές μεθοδολογικές οδηγίες, προκειμένου να «νομιμοποιήσουμε» την πρότασή μας για τη διδασκαλία των συγκεκριμένων ποιημάτων του Μαγιακόβσκι.

Έτσι, με τη διδασκαλία των λογοτεχνικών κειμένων επιδιώκεται:

- *Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές σε καίρια θέματα-προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνικής ζωής του.*
- *Να γνωρίσουν μορφές και αξίες του πολιτισμού που συνδέονται τόσο με τη ζωή, την παράδοση και τη φυσιογνωμία του έθνους όσο και με το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον στην ευρωπαϊκή ή την οικουμενική του διάσταση.*
- *Να αποκτήσουν ανάλογα με την ηλικία τους ορισμένες γνώσεις αναφορικά με τα λογοτεχνικά γένη και είδη, την εξέλιξή τους, την ειδική χρήση του λόγου και την τεχνική, κατά περίπτωση και σε σχέση με το είδος του κειμένου, το συγγραφέα, την εποχή, τα ρεύματα.*

Είναι προφανές ότι ο Μαγιακόβσκι εκπροσωπεί τον ρωσικό φουτουρισμό καθώς και τις κοινωνικές και πολιτικές-πολιτισμικές συντεταγμένες της εποχής του και επομένως καλύπτει τα κριτήρια επιλογής των ποιημάτων του ώστε να αποτελέσουν μέρος των διδακτικών περιεχομένων.

Βασικές προϋποθέσεις για την ικανοποίηση των προαναφερθέντων στόχων αποτελούν

- η κατάλληλη επιλογή των προς διδασκαλία κειμένων
- με την κατάλληλη και μεθοδική διδασκαλία τους που συνάδει με τους διδακτικούς στόχους (<http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/> 7, 8).

Η καταλληλότητα των κειμένων συναρτάται κυρίως με την αναγνώριση των συγγραφέων, η οποία ταυτίζεται με τα ποιοτικά λογοτεχνικά κριτήρια. Η καταλληλότητα της διδασκαλίας συνδέεται με τη μέθοδο, το ήθος και τη στόχευση στην ουσιαστική επικοινωνία του μαθητή με το κείμενο, η οποία ορίζεται με πλαίσιο συγκεκριμένης αναφοράς των διδακτικών επιλογών στο επίπεδο της μορφής και του περιεχομένου του κειμένου, σε συνάρτηση με την τεχνική και την τέχνη του λόγου, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γλωσσικού ύφους, που συνιστούν τη λογοτεχνικότητα του κειμένου (ό.π., 1,2).

Η διάταξη των επιλεγμένων-προτεινόμενων για διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων αποτελεί συνδυασμό ιστορικών και ειδολογικών κριτηρίων-δεδομένων.²

Όσον αφορά τη μεθοδολογία του μαθήματος, προκειμένου για τη διδασκαλία των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας το ζητούμενο είναι η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου και δι' αυτής η ουσιαστική επικοινωνία του μαθητή με το κείμενο, στην οποία η διαμεσολάβηση του διδάσκοντος κατατείνει (ό.π., 5).³

Για τη διδασκαλία της λογοτεχνία γενικά στο ελληνικό σχολείο έχουν διατυπωθεί πολλές κριτικές και απόψεις (βλ. Αποστολίδου, κ.ά., 2002, 161, Αλεξίου, 2008, 67-96, Φρυδάκη, 2003, 201 κ.ε.).

² Η μελέτη κάθε περιόδου κατέχει μεγαλύτερη έκταση και εισέρχεται σε μεγαλύτερο βάθος. Οι περίοδοι ακολουθούν χρονολογική πορεία από τον 10ο ως τον 20ό αι. και κατανέμονται στις τάξεις Α', Β', Γ'. Έτσι η ύλη θεωρείται ενιαία και κατανέμεται σε τρία βιβλία με συνεχή σελιδαρίθμηση. Σε κάθε τάξη θα διδάσκεται ύλη και από τα τρία βιβλία η οποία θα ορίζεται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Είναι προφανές ότι κατά την εξέταση των περιόδων στο λύκειο θα γίνεται αναφορά στα κυριότερα ρεύματα και κινήματα της λογοτεχνίας με ενδεικτικά κείμενα (<http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>, 5)

³ Αναλυτικά η διδακτική πρόταση αναφέρει ότι η επικοινωνία μαθητή-κειμένου επιτυγχάνεται:

- α) με τη σωστή ανάγνωση του κειμένου, η οποία συνιστά και μια πρώτου βαθμού ερμηνεία. Κασέτες όπου συγγραφείς (ή ηθοποιοί) διαβάζουν έργα τους είναι χρήσιμες για τη σωστή απόδοση του τόνου.
- β) με τις απαντήσεις σε ερωτήσεις μαθητών προς διευκρίνιση ή εξομάλυνση λέξεων ή πραγμάτων.
- γ) με τις κλιμακούμενες ερωτήσεις-υποδείξεις του διδάσκοντος στους μαθητές να παρατηρούν τη μορφή, τη δομή και την τεχνική του κειμένου αναγόμενοι δια των παρατηρήσεων σε νοήματα, σημασίες και ερμηνευτικές εκδοχές. (Φάση επεξεργασίας). Ειδικότερα οι μαθητές παρακινούνται και ενθαρρύνονται να συμμετέχουν, χωρίς το φόβο του λάθους, να διατυπώνουν την άποψή τους και να συζητούν με βάση το κείμενο μέσα σε κλίμα ελευθερίας, αποδοχής και πνευματικότητας. Έτσι η διδασκαλία αποβαίνει συλλογική ανάγνωση.
- δ) με τη διακριτική αλλά σταθερή παρέμβαση του διδάσκοντος όπου και όσο χρειάζεται αφενός για την τήρηση της διαδικασίας και του κλίματος (δημοκρατική κατανομή και υπεύθυνη χρήση του λόγου, μεθοδική πορεία της επεξεργασίας κ.ά.) αφετέρου για τον καλύτερο φωτισμό του κειμένου (παροχή αναγκαίων πληροφοριών, ανάδειξη των διδακτικών στόχων που θέτει ο διδάσκων σε σχέση με το συγκεκριμένο κείμενο, έλεγχος για την κατανόηση, επέκταση κ.ά.).
- ε) με την ανασύνθεση, τέλος, του αναλυθέντος κειμένου και τον τελικό έλεγχο σε σχέση με το βαθμό επίτευξης των τεθέντων στόχων. Η όλη διαδικασία καταλήγει, ως εργασία, στο (γραπτό) κείμενο του μαθητή, που συνιστά την απάντηση (αντίδραση) του μαθητή στο ερέθισμα του κειμένου και συνοψίζει την ιδιαίτερη αναγνωστική πρόσληψη του καθενός σε συνδυασμό με το νόημα ή τα επιμέρους νοήματα του κειμένου.... Ο μαθητής είναι αναγνώστης και η άποψή του αποτελεί συμβολή στη συλλογική ανάγνωση. Ούτως ή άλλως η ερμηνεία ενός σημαντικού κειμένου δεν είναι ούτε μια και μόνη ούτε οριστική. Συνδέεται με τις ιδιαίτερες συνθήκες τόπου και χρόνου της ανάγνωσης και κυρίως συνδέεται με τον αναγνώστη. Επομένως και η στοχοθεσία στο σημείο αυτό θα πρέπει να έχει μια σχετική ευελιξία (ό.π., 4).

Το πρόβλημα εντοπίζεται καταρχήν στον τύπο του σύγχρονου σχολείου, το οποίο είτε εξοβελίζει τους σκοπούς του μαθήματος, όπως προαναφέρθηκαν, *στο χώρο της μουσειακότητας είτε τους αφήνει στις «φιλόανθρωπες» διαθέσεις χορηγών και εμπόρων* (Αλεξίου, 2008, 74-75). Ο τρόπος εξέτασης-αξιολόγησης είναι μία από τις τεχνικές ρύθμισης και συμμόρφωσης της συμπεριφοράς του μαθητή αναγνώστη (Τσολάκης, 1998), στον οποίο καλλιεργούνται πρακτικές διγλωσσίας, αφού με τον *εξετασιοτροπισμό και τη βαθμοθηρία* αποδέχεται να περιορίσει τη λογοτεχνική ανάγνωση σε συγκεκριμένο χώρο (τη σχολική αίθουσα), συγκεκριμένες ώρες (αυτές που στο ωρολόγιο πρόγραμμα αφορούν το μάθημα της λογοτεχνίας) (Αλεξίου, 2008, 76).

Το Πρόγραμμα Σπουδών θεωρείται ότι συμβάλλει στη διαμόρφωση του προβληματικού τοπίου⁴. Η ίδια η «φυσικότητά» του – η πρόδηλη αναγκαιότητά του, όπως συμβαίνει με κάθε Αναλυτικό Πρόγραμμα, το καθιστά ιδιαίτερα ύποπτο (Scholes, 2005, 93). Αντιμετωπίζει τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ως ένα επικοινωνιακό συμβάν, το οποίο είναι ιστορικά προσδιορισμένο, προϋποθέτει ένα μήνυμα, έναν πομπό και έναν δέκτη. Η διδασκαλία, ως διαμεσολαβητική πράξη, επιδιώκει να διευκολύνει αυτή την επικοινωνιακή σχέση (Αποστολίδου, κ.ά., 2002, 162), αλλά εξακολουθεί να επικεντρώνει τη σκοποθεσία της στο ένα και μοναδικό νόημα, του οποίου αδιαμφισβήτητος γνώστης είναι ο διδάσκων (ό.π.).

Η ερμηνευτική προσέγγιση, η οποία αποτελεί τη διδακτική πρόταση των συντακτών του Ε.Π.Π.Σ., οδηγεί στη διατύπωση και άλλων προβληματισμών.

Με σημείο αναφοράς το διδασκόμενο κάθε φορά κείμενο ο μαθητής επιδιώκεται να *το κατανοήσει καλύτερα και να το απολαύσει βαθύτερα μέσα από την παρατήρηση, την επεξεργασία, τη διερεύνηση, την ανταλλαγή αναγνωστικής ευαισθησίας και πείρας, καθώς και να ασκηθεί στην ανάγνωση κειμένων, ώστε να καταστεί κατά το δυνατόν επαρκής και με κριτική συνείδηση αναγνώστης με την έφεση να εκφράζει και ο ίδιος τις δημιουργικές ή κριτικές δυνατότητές του* ([http://www.pischools.gr/lessons/hellenic/ 2](http://www.pischools.gr/lessons/hellenic/2)).

Η προτεινόμενη «ερμηνευτική μέθοδος» χαρακτηρίζεται ως απουσία μεθόδου και ως μία εν πολλοίς επιστροφή στη φιλολογική προσέγγιση, τις λογοτεχνικές σχολές και τα καλλολογικά στοιχεία («εκφραστικά μέσα»). Οι διατυπώσεις χαρακτηρίζονται από μία ενθουσιώδη ρητορεία και ταυτίζουν, ουσιαστικά, την ερμηνεία με την εξήγηση (Ανθογαλίδου, Ρηγοπούλου, 2000). Μεθοδολογικά η διδασκαλία της λογοτεχνίας συνδέεται με μία εμμονή προς το κείμενο, *εμμονή που στις ακραίες της εκδοχές έπαιρνε (παίρνει) τη μορφή μιας αισθητικής, σημασιολογικής ή δομικής «κηπουρικής»* (Αλεξίου, 2008, 87).

Ποια όμως μπορεί ή πρέπει να είναι η ανάγνωση ενός κειμένου στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης; (Κουκουλομάτης, 1996, 87 κ.ε.). Το προνομιακό εργαλείο της ερμηνείας που στοχεύει στη σκοπούμενη κατανόηση είναι ο συσχετισμός του νοήματος (μιας άγνωστης πραγματικότητας) με τα λεκτικά στοιχεία του λογοτεχνικού κειμένου και με τα ιστορικά συγκείμενα (μία γνωστή πραγματικότητα;) (Φρυδάκη,

⁴ Το Πρόγραμμα Σπουδών φαίνεται ότι εκφράζει μια θετική, αλλά όχι ιδιαίτερα επεξεργασμένη, στάση απέναντι στην ανάγκη διαπολιτισμικής προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων (Φρυδάκη, κ.ά.). Συμφωνώντας με την άποψη αυτή, θεωρούμε ότι προτάσεις όπως αυτή που καταθέτει η παρούσα εργασία μπορούν να υποστηρίξουν και την ικανοποίηση δια-πολιτισμικών στόχων με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας.

2003, 199). Η ιστορική οπτική με την οποία παρουσιάζεται στα περισσότερα εγχειρίδια η διδασκαλία προβληματίζει τον εκπαιδευτικό αν θα πρέπει να αντιμετωπίσει τη λογοτεχνία ως ιστορικό ντοκουμέντο ή ως ενεργό κείμενο (Αποστολίδου, κ.ά., 2002, 162). Αν αναλογιστούμε και το ότι παρατιθέμενο το κείμενο στο διδακτικό εγχειρίδιο είναι αποκομμένο από τη ζωντανή πνευματική παράδοση που το γέννησε και από τη διαλογικότητα της προφορικής επικοινωνίας, είναι γραμμένο ή δομημένο με έναν τρόπο εγγενώς μη αναφορικό και καλεί σε μία «αναγνώριση», σε μία ή πολλές ερμηνείες που επηρεάζονται από το συγκεκριμένο της ανάγνωσης (Φρυδάκη, 2003, 199) (αίθουσα διδασκαλίας, κλίμα της τάξης, διαμορφωμένες ή όχι πρακτικές ανάγνωσης κ.λ.π.), διαπιστώνουμε ότι η διαχείριση των διδακτικών πόρων απαιτεί μία κριτική αντιμετώπιση.

Η συζήτηση για το τι είναι νόμιμο και τι μη νόμιμο στην ανάλυση, στην κατανόηση και στην ερμηνεία της λογοτεχνίας μπορεί να συμβάλλει σε έναν γόνιμο επιστημονικό διάλογο στο βαθμό που δεν αποσυνδέεται από το ερώτημα για ποιο σκοπό διδάσκεται κάτι (Αλεξίου, 2008, 86-88).

Η ομάδα των καθηγητών του ΑΠΘ που μελετά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας (Αποστολίδου, κ.ά., 2002) απορρίπτει τη σημερινή πρωτοκαθεδρία καθαρά γραμματολογικών και ιστορικών κριτηρίων. Προτείνει διδακτικές ενότητες που αφορούν συγκεκριμένες πλευρές της ιστορικο-πολιτισμικής εμπειρίας του σύγχρονου μαθητή. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας θεωρείται ως μέσο νοηματοδότησης, κατανόησης και διερεύνησης του υπαρκτού κόσμου χωρίς να την εγκλωβίζουν στις κατηγορίες του κόσμου της αισθητικής και της φιλολογίας (ό.π., 163).

2. Η διδακτική προσέγγιση των ποιημάτων του Μαγιακόβσκι στα εγχειρίδια του Λυκείου.

Τα έργα του Βλαντιμίρ Μαγιακόβσκι που περιλαμβάνονται στα εγχειρίδια διδασκαλίας της λογοτεχνίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι δύο:

- *Ξελασπώστε το μέλλον*, σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου. Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία (Ανθολόγιο μεταφράσεων) για το αντίστοιχο μάθημα επιλογής στη Β΄ Ενιαίου Λυκείου (σ. 144-147).
- *Σύγνεφο με παντελόνια* (απόσπασμα), σε μετάφραση Γιάννη Ρίτσου. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ΄ Τεύχος, Γ΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου (σ. 442-443).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα συγκεκριμένα κείμενα αφαιρέθηκαν από την εξεταστέα ύλη και αυτό ουσιαστικά σημαίνει για τους εκπαιδευτικούς αφαίρεση και από τη διδακτέα ύλη (Ανθογαλίδου, Ρηγοπούλου, 2000).

Με βάση όσα αναφέραμε ήδη για τον ποιητή Μαγιακόβσκι, στην παρούσα εργασία θα υποστηρίξουμε την άποψη ότι η διδασκαλία των ποιημάτων (των συγκεκριμένων και άλλων από το σύνολο του έργου του) μπορεί να ικανοποιήσει τους στόχους του ΕΠΠΣ και να συμβάλει στο δια-πολιτισμικό διάλογο με σημείο αναφοράς τη λογοτεχνία. Οι μαθητές με τη μελέτη των ποιημάτων του μπορούν να γνωρίσουν την εποχή του, την κοινωνία της, τις ιδεολογικές αντι (παρα) θέσεις. Ιστορία, γεωγραφία, κοινωνική και πολιτική αγωγή, ποιητικός λόγος διασφαλίζουν το πλαίσιο των προϋποθέσεων για μία διαθεματική-διεπιστημονική διαλεκτική πρόσληψη των δηλούμενων και των υποδηλούμενων των έργων με σημείο αναφοράς τις εμπειρίες και τα βιώματά των αναγνωστών.

Παρουσιάζουμε στη συνέχεια με συντομία την πραγματολογική πλαισίωση των κειμένων στα εγχειρίδια καθώς και τις ερωτήσεις και τις προτεινόμενες

δραστηριότητες, επιχειρώντας μία κριτική αξιολόγηση της προτεινόμενης μεθοδολογίας.

2.α. Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία (Ανθολόγιο μεταφράσεων) για το αντίστοιχο μάθημα επιλογής στη Β΄ Ενιαίου Λυκείου. Το ποίημα *Ξελασπώστε το μέλλον* του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκι, σε μετάφραση Γιάννη Ρίτσου βρίσκεται στις σελίδες 144-147.

Καθηγητής και μαθητής έχουν στη διάθεσή τους:

- Πολύ συνοπτικά και επιφανειακά σχόλια για τον φουτουρισμό (μία παράγραφο) στην εισαγωγή του εγχειριδίου, όπου αναφέρεται ο Μαγιακόβσκι ως ένας από τους Ρώσους ποιητές με «ανάλογες τάσεις», οι οποίες συγκεκριμενοποιούνται σε γενικόλογες αναφορές στο αξιακό πλαίσιο του κινήματος και στην ευαγγελιζόμενη απελευθέρωση της ποιητικής γλώσσας από τις νόρμες των συντακτικών δεσμών και της πειθαρχίας του μέτρου (σ. 23).

- Στοιχεία βιογραφίας τα οποία δεν συνδέονται ουσιαστικά με το κίνημα του φουτουρισμού, αλλά μάλλον αποτελούν ένα επαρκές «χρονολόγιο δραστηριοτήτων» (σ. 146-147), χωρίς σύνδεση με την πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα του ποιητή και το πώς αυτή επέδρασε και διαμόρφωσε την επαγγελματική και κοινωνική του ζωή, καθώς και την ποίησή του⁵

- Κείμενο με τον τίτλο: ΣΧΟΛΙΟ, που συνιστά και την καινοτομία του βιβλίου σε σχέση με τα αντίστοιχα για το μάθημα της λογοτεχνίας. Επιχειρείται η σύνδεση της ποίησης του Μαγιακόβσκι με την ιδεολογία του και πάλι χωρίς ουσιαστικές αναφορές. Υπάρχουν και αξιολογικές κρίσεις για το έργο του χωρίς να στηρίζονται από τις τόσες κριτικές που έχουν δημοσιευτεί.: *Η επικολυρική διάθεση που χαρακτηρίζει γενικά την ποίηση του Μαγιακόβσκι παρουσιάζεται διαποτισμένη στα ποιήματα αυτά από μια διδακτική πρόθεση, η αντιποιητικότητα της οποίας αντισταθμίζεται από τη ένταση και τη γνησιότητα του συναισθήματος. Η ματαίωση των προσδοκιών της κομμουνιστικής επανάστασης δεν μειώνει την καλλιτεχνική αξία του παραπάνω ποιήματος. Απεναντίας, το ουμανιστικό του όραμα...και η ρωμαλέα και πρωτοποριακή στιχουργία του το καθιστούν σημαντικό επίτευγμα της στρατευμένης λογοτεχνίας* (σ. 148).

Με δεδομένη την έλλειψη ενός τεκμηριωμένου πλαισίου αναφοράς, ο βαθμός δυσκολίας συνιστά εμπόδιο στη διδακτική αξιοποίηση.

- Τις ερωτήσεις:

1. Πώς διασυνδέεται ο ιδιωτικός με τον δημόσιο χώρο στο ποίημα;

2. Περιγράψτε το μελλοντικό όραμα που ευαγγελίζεται ο ποιητής. Ποια είναι η σχέση αυτού του οράματος με το χρονικό παρόν του ποιήματος;

⁵ Συνοπτικά αναφέροντα τα εξής στοιχεία (σ. 146-147)

- Ρώσος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας.
- 1908: εντάχθηκε στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.
- 1909: φυλακίστηκε για ένα χρόνο.
- Μετά την αποφυλάκιση προσχώρησε στους κυβοφουτουριστές. Έκανε επιθέσεις στο καλλιτεχνικό και πολιτικό κατεστημένο της χώρας του.
- 1917: Τάχτηκε ενεργά στο πλευρό των μπολσεβίκων.
- Υπήρξε ανταποκριτής σοβιετικών εφημερίδων σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες.
- *Παρά την πίστη του στην προλεταριακή τέχνη, η ιδεολογική καθαρότητα του έργου του αμφισβητήθηκε έντονα από το κομματικό κατεστημένο της χώρας του.*
- Αυτοκτόνησε το 1930.

3. Ποια λεκτικά και υφολογικά στοιχεία του ποιήματος δηλώνουν τον πολιτικό του χαρακτήρα; (ό.π.)

Οι μαθητές καλούνται να ανα (απο)-καλύψουν την ιδεολογία και τα οράματα του ποιητή και παράλληλα να διερευνήσουν τους λογοτεχνικούς κώδικες για να φτάσουν στα υποδηλούμενα του κειμένου. Πρόκειται για δύσκολο εγχείρημα με δεδομένη την άγνοια των εξωκειμενικών συμφραζόμενων και το ελλιπές περικείμενο. Οι δραστηριότητες είναι στο σύνολό τους κειμενικές.

Το ποιητικό κείμενο στο σχολικό εγχειρίδιο συνοδεύεται από μία φωτογραφία του ποιητή (μετά τις ερωτήσεις, στο κάτω αριστερό άκρο της σελίδας, μικρό μέγεθος) και από έναν πίνακα ζωγραφικής (μεγάλο μέγεθος, στο μέσο της δεξιάς τελευταίας σελίδας του «αφιερώματος» στο ποίημα).

Καζιμίρ Μάλεβιτς «Ο ακοντιστής»

Πρόκειται για μία πολυτροπική σύνθεση, αν και η διδακτική πρόταση δεν αξιοποιεί την πολυτροπικότητα. Σημειώνουμε ότι ο πίνακας έχει τίτλο «Ο ακοντιστής μαχαιριών», φιλοτεχνήθηκε το 1912 και ο καλλιτέχνης είχε ενταχτεί στους κυβοφουτουριστές (Шатских, 1995 - 2004). Η παρουσία του στη συγκεκριμένη παράθεση των στοιχείων που συνιστούν το περικείμενο του ποιήματος μπορεί να χαρακτηριστεί ως διακοσμητική. Καθηγητής και μαθητές θα πρέπει να ερευνήσουν την «ταυτότητα» του έργου για να μετατρέψουν τη χαλαρή σύνδεση σε ουσιαστικό στοιχείο των ιστορικο-πολιτισμικών συμφραζόμενων του διδασκόμενου κειμένου.

Για τον καθηγητή που προβληματίζεται για τη διδακτική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων και μάλιστα του συγκεκριμένου ποιήματος, εφόσον επιλέξει να το διδάξει, υπάρχει υποστηρικτικό υλικό, το οποίο θα πρέπει να αναζητήσει και έτσι να ακυρώσει τις πρακτικές συνταγολογίων που έχει επιβάλλει η σύνδεση του μαθήματος με τις εξετάσεις και μάλιστα με την εισαγωγή των μαθητών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Συγκεκριμένα υπάρχουν:

- Οι Οδηγίες διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων στο Λύκειο (2002-2003), για τις οποίες ισχύουν όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας σ' αυτή τη βαθμίδα της εκπαίδευσης, αφού εντάσσονται στο υλικό του Παιδαγωγικού

Ινστιτούτου, με άλλα λόγια υποστηρίζουν την επίσημη εκδοχή για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας.

α. Ενότητα *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, με αναφορές στο σκοπό του μαθήματος, τη μεθοδολογία, τη διδακτέα ύλη για τις τρεις τάξεις και υποδείγματα προσέγγισης-ανάλυσης (<http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>, SEL149-184.)

β. Ενότητα *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία*, με γενικόλογες αναφορές στη δομή του εγχειριδίου και την προτεινόμενη μεθοδολογία, καθώς και ενδεικτικό προγραμματισμό ύλης και ενδεικτικές επισημάνσεις σε συγκεκριμένα έργα (ό.π., SEL185-204).

Σημειώνουμε ότι στο δεύτερο αρχείο το ποίημα του Μαγιακόβσκι δεν περιλαμβάνεται στον ενδεικτικό πίνακα της διδακτέας ύλης.

• Εκτενής αναφορά στο έργο του Μαγιακόβσκι, στην ενότητα: Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι, «Ξελασπώστε το μέλλον», [Α 36] Επιμέλεια: Ιωάννα Ναούμ <http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/anthologies/european/>.

2.β. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Τεύχος, Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου. Το ποίημα *Σύννεφο με παντελόνια* (απόσπασμα) σε μετάφραση Γιάννη Ρίτσου (εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ) βρίσκεται στις σελίδες 442-443.

Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο τα εισαγωγικά κείμενα-σχόλια αποτελούν στην ουσία σύντομη βιογραφία του συγγραφέα και περιλαμβάνουν και αξιολογικές κρίσεις για το έργο του συνολικά⁶ και όχι για το έργο που ο μαθητής καλείται να διαβάσει. Η συνοπτικότητα των αναφορών καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη τη διδακτική τους αξιοποίηση. Σημειώνουμε ότι οι πληροφορίες για τον φουτουρισμό αποτελούν μέρος υποσημείωσης με τη μορφή ερμηνεύματος, το οποίο αποτελεί μία γενικόλογη τοποθέτηση χωρίς σύνδεση με τον ρωσικό φουτουρισμό, πρακτική που αποδυναμώνει τη διδακτική υποψηφιότητα του κειμένου, αν η επαφή των μαθητών μ' αυτόν (τον ρωσικό φουτουρισμό) αποτελεί κριτήριο επιλογής του στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο.⁷

Εκτός από το προεισαγωγικό σημείωμα και το απόσπασμα του ποιήματος, καθηγητής και μαθητής έχουν στη διάθεσή τους:

• Τις ερωτήσεις:

1. *Πώς βλέπει ο ποιητής τον παλιό κόσμο; Να βρείτε τις σχετικές λέξεις και τις εκφράσεις που τον αποδίδουν.*

2. *Το ποίημα συνδυάζει σκληρότητα και τρυφερότητα, επαναστατική ορμή και ψυχική ευγένεια. Σε ποιους κυρίως στίχους φαίνεται αυτό; Να συζητήσετε το αποτέλεσμα που δημιουργεί ο συνδυασμός αυτός (σ. 443).*

Ο τρόπος διατύπωσης των ερωτήσεων για τη διδασκαλία του ποιήματος παραπέμπει σε βασικές θέσεις της νεοκριτικής λογοτεχνικής θεωρίας σε συνδυασμό με την ερμηνευτική προσέγγιση. Τα στοιχεία που το εγχειρίδιο παρέχει ως

⁶ Ρώσος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας, αναμείχθηκε στην προεπαναστατική πολιτική κίνηση και στην ομάδα των πρωτοπόρων καλλιτεχνών που έγιναν αργότερα φουτουριστές. Πριν από το 1917 ο ριζοσπαστισμός το έμοιαζε αυτοσκοπός, Μετά την επανάσταση όμως η αναρχική μορφή της ποίησής του, από μαχητική διαμαρτυρία εναντίον της παλιάς αισθητικής, γίνεται θετική έκφραση των νέων ιδανικών. Έτσι ο Μαγιακόφσκι, ως ποιητής και θεατρικός συγγραφέας, κατέχει τη διπλή ιδιότητα να είναι εκπρόσωπος του ρωσικού φουτουρισμού και ο ποιητής της επανάστασης, εναρμονίζοντας τα φουτουριστικά στοιχεία με τον επαναστατικό ρομαντισμό... (σ. 442).

⁷ **Φουτουρισμός:** καλλιτεχνική σχολή που εμφανίστηκε στην Ιταλία το 1909 με αρχηγό το Φίλιππο Μαρινέτι. Κηρύσσει την ανάγκη να δημιουργηθεί νέα τέχνη αποδεσμευμένη από τη παράδοση και από κάθε πνευματικό στοιχείο του παρελθόντος και εντασόμενη αποκλειστικά στο πνεύμα του τεχνικού πολιτισμού του 20ού αιώνα (σ. 442).

υποστηρικτικό πραγματολογικό πλαίσιο δε δημιουργούν τις προϋποθέσεις μιας αποτελεσματικής ανταπόκρισης των μαθητών. Οι γνώσεις τους για τον ποιητή και την ποίηση που εκπροσωπεί είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Στο βαθμό λοιπόν που κάποιος εκπαιδευτικός επιλέξει να διδάξει το συγκεκριμένο ποίημα, είναι απαραίτητη η αξιοποίηση και άλλων πηγών, όπως είναι αυτές που παρατίθενται στη συνέχεια.

- Οδηγίες διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων στο Λύκειο (2002-2003) και

- Ενότητα *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, όπως έχει ήδη σημειωθεί.

Οι αναφορές στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Τεύχος, Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου στην επίσημη ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (<http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>, SEL185-204) δεν ασχολούνται με κανένα από τα κείμενα ξένης λογοτεχνίας που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο. Θεωρούμε σημαντικό να αναφέρουμε την υποσημείωση (ό.π., σ. 204) στην οποία υπογραμμίζεται από τους συντάκτες του κειμένου ως προϋποτιθέμενη η αξιοποίηση των εισαγωγικών σχολίων και των βιογραφικών στοιχείων.

- Τετρασέλιδο με συνοδευτικές ερωτήσεις για τη διδακτική αξιοποίηση του αποσπάσματος (www.kee.gr/attachments/file/2485.pdf).

Παρατίθενται με την ένδειξη «παραδείγματα ερωτήσεων» ερωτήσεις-εργασίες που υποστηρίζουν τη διδακτική προσέγγιση του αποσπάσματος με βάση το πλαίσιο μεθοδολογικών αρχών που το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ορίζει για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Λύκειο. Συγκεκριμένα υπάρχουν τρεις θεματικές ενότητες:

α. *Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία* Τρεις ερωτήσεις καλούν τον μαθητή να διερευνήσει στο ποίημα αναφορές-στοιχεία για τη τσαρική κοινωνία της εποχής συγγραφής του έργου, για το κοινωνικό όραμα και το ιδεολογικό υπόβαθρο στο έργο του ποιητή.

β. *Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης)*. Οι πέντε ερωτήσεις της θεματικής επιχειρούν με επαγωγικό τρόπο τη σύνδεση στοιχείων του ποιήματος με την ποίηση του Μαγιακόβσκι και τα χαρακτηριστικά της σε επίπεδο περιεχομένου και μορφής.

γ. *Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου*. Πρόκειται για έξι ερωτήσεις οι οποίες συνδυάζουν την ερμηνευτική προσέγγιση με την προσπάθεια υποστήριξης της «προσωπικής» πρόσληψης. Ο μαθητής καλείται να προσεγγίσει στο πλαίσιο της εργογραφίας και της βιογραφίας του ποιητή συγκεκριμένους στίχους του ποιήματος και να τοποθετηθεί προσωπικά. Πρόκειται για δραστηριότητες μετακειμενικού χαρακτήρα, που όμως έχουν διδακτική αξία ενταγμένες σε ένα σύνολο εργασιών που υποστηρίζει την πρόσληψη του ποιήματος μέσω μιας ουσιαστικής ανταπόκρισης στα σημαίνοντα και τα σημανόμενα νοήματα.

- Τρεις διαφορετικές μεταφράσεις του ποιήματος και σχόλια, μερικά αυτό-αναφορικά

(<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/education/european/poetry.html>).

3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ

Αξιολογώντας συνολικά την παρουσία των δύο ποιημάτων του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκι στα εγχειρίδια λογοτεχνίας του Λυκείου, θεωρούμε ότι η προσέγγιση που προτείνεται αφορά την ερμηνευτική πρόταση διδασκαλίας. Τα στοιχεία που διατίθενται ως συνοδευτικό υλικό δεν είναι αρκετά με την έννοια ότι δεν αφορούν συνολικά τη βιογραφία και την εργογραφία του ποιητή και κυρίως την κριτική του

έργου του. Δεν υπάρχει σαφής στοχοθεσία στην οποία να επικεντρωθεί ο σχεδιασμός της διδασκαλίας.

Το ποίημα *Ξελαπώστε το μέλλον*, ως προς το περιεχόμενό του και όπως παρουσιάζεται θεωρούμε ότι είναι σκοπιμότερο να διδαχτεί σε μαθητές της Γ΄ Λυκείου. Τα ρηματικά πρόσωπα, το περιεχόμενου του ποιήματος, ο βαθμός δυσκολίας των νοημάτων του απαιτούν έναν μαθητή προϊδεασμένο για τα ιστορικά-κοινωνικά-πολιτισμικά συμφραζόμενα της ποίησης του Μαγιακόβσκι. Στη Β΄ Λυκείου προτείνουμε τη διδασκαλία του αποσπάσματος: *Σύννεφο με παντελόνια*. Ουσιαστικά προτείνεται η αλλαγή τάξης για τη διδασκαλία των δύο ποιημάτων και μία συνολική προσέγγιση με τη φιλοσοφία των αρχών σχεδιασμού και υλοποίησης ενός project.⁸

3.1. Διδακτική πρόταση για το απόσπασμα: Σύννεφο με παντελόνια (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ΄ Τεύχος, Γ΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου. Μετάφραση Γιάννη Ρίτσου (εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ), σ. 442-443. Προτείνεται να διδαχτεί πρώτο).

Στο «Σύννεφο με παντελόνια» ο ποιητής εξεγείρεται εναντίον της ηθικής και της οικονομικής σκλαβιάς και επικαλείται την επανάσταση. Η κραυγή του είναι όλο πόνος και αγανάκτηση: *Πρέπει να πιάσουμε πάλι την καρδιά μας, με πόνος, κλαίγοντας, και να τη σηκώσουμε, όπως ο σκύλος σηκώνει και πάει στην κοίτη του το πόδι που του έκοψε το τραίνο!* (Καζαντζάκης, χ.χ. 294). Στην έκδοση του ποιήματος χωρίς λογοκρισία και περικοπές, το 1918, ο Μαγιακόβσκι αναφέρει στον πρόλογό του: «*Το σύννεφο με παντελόνια το θεωρώ κατήχηση της σημερινής τέχνης: Κάτω ο έρωτάς σας! Κάτω η τέχνη σας! Κάτω η τάξη σας! Κάτω η θρησκεία σας! είναι οι τέσσερις κραυγές που αντιστοιχούν στα τέσσερα μέρη του ποιήματος*» (Ναούμ, επιμ., 2011). Στο εγχειρίδιο επιλέχθηκε απόσπασμα από τον Πρόλογο του έργου, όπου αντιπαρατίθεται ο παθιασμένος και τραγικός έρωτας του ποιητή με τον υποκριτικό αστικό έρωτα αλλά και τον λόγο περί έρωτος (ό.π.). Οι υπεύθυνοι της σύνταξης του ανθολογίου επέλεξαν τη μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου ως την καταλληλότερη για τους διδακτικούς στόχους του βιβλίου και του μαθήματος. Κατά τη Ναούμ (ό.π.) η μετάφραση του Ρίτσου αποτελεί ποιητική ανάπλαση της «κατά λέξη» απόδοση του ποιήματος από τον Άρη Αλεξάνδρου και έτσι αιτιολογούνται οι αναντιστοιχίες στην απόδοση και οι παραλείψεις -όχι πάντοτε δηλωμένες με αποσιωπητικά- στίχων. Η ίδια θεωρεί ως καλύτερη την μετάφραση του Γ. Κεντρωτή⁹

1. Καταρχήν, επειδή η έκταση του αποσπάσματος το επιτρέπει, προτείνουμε την επικοινωνία των μαθητών με το κείμενο με **τη μέθοδο της πολλαπλής ανάγνωσης**¹⁰. Θεωρούμε ότι χωρίς την αναφορά στοιχείων του πραγματολογικού

⁸ Σχετική πρόταση καταθέτει η Αργυροπούλου (βλ. Αργυροπούλου α 2011) στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

⁹ Συνολικά, την πιο ισορροπημένη μετάφραση παρέχει, κατά την κρίση μας, ο Γιώργος Δ. Κεντρωτής, ο οποίος μεταφράζει επίσης από τα ρωσικά, ωστόσο συμβουλευεται συστηματικά τις 'κλασικές' μεταφράσεις του Dorian Rottenberg στα αγγλικά και Hugo Heppert στα γερμανικά, καθώς και τα υποδείγματα των Paul Celan και Stephan Hermlin στα γερμανικά.

<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/education/european/poetry.html>

¹⁰ Οι πολλαπλές αναγνώσεις των διδασκόμενων λογοτεχνικών κειμένων, κυρίως των ποιημάτων, υποστηρίζονται από πολλούς:

Αργυροπούλου, 2011, Δημάση, 2002, σ. 53, όπου παρατίθενται και συγκεκριμένα διδακτικά παραδείγματα στα οποία εφαρμόζεται η τετραπλή ανάγνωση, για την οποία ο Richards (Ματσαγγούρας, 2001, 37-38) αναφέρει ότι στοχεύει στη διαδοχική ανάδειξη: α. της σημασίας, β. των συναισθημάτων, γ. του τόνου, δ. των προθέσεων του λογοτεχνικού κειμένου. Παραδείγματα εφαρμογής της μεθόδου στο: Σπανός, Γ. (1996). *Η Διδασκαλία του Ποιήματος*. Αθήνα.

πλαισίου (εποχή, εργογραφία, βιογραφία του ποιητή) στην τάξη μπορούν να «αισθητοποιηθούν» οι «φωνές» του ποιήματος (διαλογικότητα). Στις διαδοχικές αναγνώσεις εντοπίζονται τα λεκτικά σημεία τα οποία συνδέουν το σήμερα του μαθητή αναγνώστη με τον χρονοτόπο¹¹ στο ποίημα και το έργο του Μαγιακόβσκι, και επιτρέπουν τη επικοινωνία με την εποχή, την ιδεολογία, τα οράματα, τις αντιθέσεις και τα δίπολα σε ένα ρευστό πλαίσιο διαχρονικότητας και συγχρονίας.¹² Η «πολυφωνία» του κειμένου δίνει στη διδακτική πρόταση την πρωτοβουλία στον αναγνώστη (Bakhtine, 1986, 170). Οι πολλαπλές αναγνώσεις-πολλαπλές αναγνωστικές διαδρομές προσφέρουν πολλαπλά εναλλακτικά νοήματα και πολλαπλές ερμηνείες πράξεων και γεγονότων (Νικολαΐδου, 2011). Η διδασκαλία έτσι, ικανοποιεί δια-πολιτισμικούς στόχους, όπως έχει προαναφερθεί.

Στη συγκεκριμένη εφαρμογή η διαδικασία αφορά το γλωσσικό υλικό του κειμένου με σκοπό τη δημιουργία ενός υβριδικού υπερκειμένου για τις επόμενες διδακτικές προτάσεις.

Οι ερωτήσεις οι οποίες πλαισιώνουν την ανάγνωση και οδηγούν στη διερεύνηση του τι λέει και πώς το λέει το ποίημα προτείνεται να είναι οι εξής:

Εντοπίστε-συγκεντρώστε:

- **τα ρηματικά πρόσωπα**
- **τις αντιθέσεις**
- **τις μεταφορές, τις εικόνες, τις παρομοιώσεις**
- **το λεξιλόγιο που θεωρείτε τολμηρό, καθημερινό, «αντιποιητικό».**

Επιχειρείται η αναγνωστική πρόσληψη του λογοτεχνικού έργου σε συλλογική βάση, στο επίπεδο της τάξης η οποία νοείται και λειτουργεί ως «κοινότητα αναγνωστών». Η ελεύθερη συμμετοχή διασφαλίζει και την πρόσληψη-ανταπόκριση σε προσωπικό επίπεδο. Η δραστηριότητα στοχεύει στην ανάλυση της κειμενικής δομής «επιφανείας». Οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν τα στοιχεία δομής και δόμησης του κειμένου για να εντοπίσουν την οργάνωση των γλωσσικών του σημείων και να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο αναπαριστά τον κόσμο (του-τους) και εισάγει (αν εισάγει) τομές στην υπάρχουσα πραγματικότητα. Η αξία κάθε γλωσσικού σημείου οροθετείται από τη θέση του στις συνταγματικές και τις παραδειγματικές σχέσεις, όπου λειτουργεί με βάση τις συμπληρωματικές μεταξύ τους διαδικασίες: τη συνδυαστικότητα και την υποκαταστασιμότητα με προϋπόθεση τη δυνατότητα επιλογής. (Παπαδογιαννάκης, 2006, 27). Η επιλογή των σταδίων της συγκεκριμένης πολλαπλής ανάγνωσης αποτελεί συνδυασμό μελέτης-έρευνας της παραδειγματικής και της συνταγματικής οργάνωσης του ποιήματος¹³

¹¹ Χρονοτόπος: *Το σύνολο των χαρακτηριστικών του χρόνου και του τόπου στο εσωτερικό κάθε λογοτεχνικού γένους* (Todorov 1981, 128).

¹² Η σημασία του/των σημείου/ων στον λογοτεχνικό λόγο τονίστηκε από τον Μπαχτίν: «*Η μισή λέξη στη γλώσσα ανήκει σε κάποιον άλλο. Γίνεται κτήμα του μόνο όταν ο ομιλητής την ενστερνιστεί σύμφωνα με τη δική του πρόθεση, τη δική του προφορά. Όταν προσαρμόσει τη λέξη στη δική του σημαντική και εκφραστική πρόθεση. Πριν από αυτή τη στιγμή του διαχωρισμού, η λέξη δεν υφίσταται σε μια ουδέτερη και αντικειμενική γλώσσα, αλλά υπάρχει περισσότερο στα στόματα άλλων ανθρώπων, στα συμφραζόμενα άλλων ανθρώπων, υπηρετώντας το σκοπό άλλων ανθρώπων: εκεί είναι ο τόπος απ' όπου κάποιος πρέπει να αντλήσει τη λέξη και να την κάνει κτήμα του»* (Bakhtin, 1981, 293-294). «*Η λέξη σε μια ζωντανή συνομιλία απευθύνεται άμεσα και φανερά προς μια μέλλουσα απάντηση. Δομείται στην κατεύθυνση μια απάντησης, προσδοκώντας την και προκαλώντας την. Ταυτόχρονα, αποτελεί απάντηση σε κάτι που προηγήθηκε»* (Bakhtin, ό.π. 280).

«*Μέσω της λέξης, ορίζομαι εγώ σε σχέση με τον άλλον, και τελικά, σε σχέση με τη κοινωνία στο σύνολό της»*, τονίζει ο Μπαχτίν, επισημαίνοντας τον κοινωνικό χαρακτήρα του σημείου (Bakhtin, 1977, 41).

¹³ Αναλυτικά για μεθόδους και τεχνικές ανάλυσης αναφορικά με τη παραδειγματική και τη συνταγματική οργάνωση του λογοτεχνικού (και του ποιητικού) κειμένου, βλ.: Καψωμένος, 2005.

2. Δημιουργώντας κενά στο Μαγιακόβσκι.

Η προηγούμενη δραστηριότητα προσέγγισης του ποιήματος οδηγεί στη διαμόρφωση των συνθηκών κατανόησης του εξωτερικού πλαισίου αναφοράς του, της σχέσης του με την ιστορική-κοινωνική-πολιτισμική περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής συγγραφής του και κυρίως με το κοσμοείδωλο-την κοσμοαντίληψη του ποιητή. Το αιτούμενο αυτής της διδακτικής φάσης είναι η κατανόηση – ανάλυση – ερμηνεία του κειμένου σε επίπεδο πραγματολογικό και στο επίπεδο της «βαθιάς δομής». Οι μαθητές θα πρέπει να οδηγηθούν στην «ερμηνεία» των *υπόρρητων* πληροφοριών με την αξιοποίηση και των γενικότερων ιστορικών, επιστημονικών ή άλλων γνώσεών τους. Η όλη διαδικασία εντάσσεται και σε ένα πλαίσιο διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου-μαθήματος για την ικανοποίηση των στόχων του οποίου έχουν προταθεί πηγές υποστηρικτικού υλικού και βέβαια ο μαθητής θα πρέπει να ασκηθεί στην αναζήτηση και άλλων πηγών, έξω από το κείμενο, προκειμένου να «προσλάβει» τις άδηλες όψεις και πτυχές του κειμενικού «νοήματος»¹⁴

Ακολουθώντας τις βασικές αρχές των αναγνωστικών θεωριών και με κύριο στόχο την αναγνωστική κινητοποίηση της τάξης-κοινότητας αναγνωστών και την ενίσχυση των προσωπικών προσλήψεων των μαθητών προτείνουμε τη συμπλήρωση κενών στο ποίημα¹⁵. Τα κενά δημιουργεί η αφαίρεση λέξεων ως εξής:

- **ουσιαστικών, επιθέτων και ρημάτων που συνδέουν το ποίημα άμεσα με τον Μαγιακόβσκι**
- **λέξεων και φράσεων που περιορίζουν την προσωπική πρόσληψη και ανταπόκριση στο κείμενο**
- **λέξεων-φράσεων όχι «σύγχρονου λεξιλογίου»**
- **λέξεων-φράσεων του ποιητή «γλωσσοπλάστη».**

Η συμπλήρωση των κενών επιχειρεί να αξιοποιήσει την ιδιότυπη απροσδιοριστία του ποιητικού λόγου του Μαγιακόβσκι (συντακτικές ανωμαλίες, ρήγματα στον συνταγματικό άξονα, το «ανοίκειο» του ποιήματος σε επίπεδο κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης της γλώσσας). Παρόλο που ο Κάλφας (βλ. υποσ.15) έκανε ανάλογο διδακτικό πείραμα βασιζόμενος στη προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών για τον Ελύτη και το έργο του, στην περίπτωσή μας, με διαφοροποίηση των στόχων, το εγχείρημα μπορεί να προηγηθεί ή να έπεται της μελέτης εργογραφικών και βιογραφικών στοιχείων για τον δημιουργό. Τα προτεινόμενα κενά αποτελούν συνδυασμό των κειμενικών δομών που «απευθύνουν» έκκληση επικοινωνίας προς τον αναγνώστη και ταυτόχρονα των συγκλίσεων και των αποκλίσεων των νοημάτων προς τον ορίζοντα εννοιών (προσλήψεων) του. Ο αναγνώστης δεν καλείται να ανακαλύψει το νόημα αλλά να το δημιουργήσει, ανασυνθέσει, μέσα από τις προβολές της ατομικής του συνείδησης, διαδικασία η οποία συναρτάται με το *πώς* και *ποιος* διαβάζει και *κάτω από ποιες συνθήκες* διαβάζει, αφού το κείμενο είναι «*εμπειρία που πρέπει να βιωθεί*» (Iser , 1974, 280-284). Ο μαθητής αναγνώστης αξιοποιώντας την επαφή του με το ποίημα και την διερεύνησή του σε επίπεδο συνταγματικής και παραδειγματικής οργάνωσης, έχει πλέον τη δυνατότητα

¹⁴ Για τα στάδια-επίπεδα της διδασκαλίας του λογοτεχνικού κειμένου στο Λύκειο, βλ.: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας. ΕΚΔΟΣΗ 2010. www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata.../2_logotexnia.pdf

¹⁵ Αναλυτικά ένα παράδειγμα εφαρμογής παραθέτει ο Αντ. Κάλφας: Συμπληρώνοντας κενά στον Οδυσσέα Ελύτη. Προτάσεις και εφαρμογές για την κινητοποίηση του αναγνωστικού ενδιαφέροντος των μαθητών. Δοκιμή ανάγνωσης στο βιβλίο Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου. Στο *Ανάγνωση και Σχολείο*, ΕΚΕΒΙ ΟΕΔΒ, 1997.

μιας δημιουργικής «εσωτερικής» θέασης της εναλλαξιμότητας (Καψωμένος, 2005, 113) του παραδείγματος και έτσι της αποκάλυψης-απόλαυσης και του μεταφορικού λόγου.

Τα προτεινόμενα κενά, ανάλογα με τις προτεραιότητες του διδάσκοντα, μπορούν να θεωρηθούν ως «κατ' αναλογία» νοηματικά κενά σε σχέση με τις εμπειρίες (ή την απειρία) του αναγνώστη αναφορικά με το έργο και τη βιογραφία του Μαγιακόβσκι, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στη δραστηριοποίησή του και έτσι να θεωρηθούν ως δημιουργικά νοηματικά κενά¹⁶

Σύγνεφο με παντελόνια¹⁷

Τη σκέψη σας που νείρεται*
πάνω στο **πλαδαρό μυαλό** σας
σάμπως **ξυγκόθρεφτος λακές***
σ' ένα ντιβάνι λιγδιασμένο,
εγώ θα την **τσιγκλάω**
επάνω στο **ματόβρεχτο** κομμάτι της καρδιάς μου
φαρμακερός κι **αγροίκος** πάντα
ως να **χορτάσω χλευασμό**.

Εγώ δεν έχω ουδέ **μιαν άσπρη τρίχα** στην ψυχή μου
κι ουδέ σταγόνα **γεροντίστικης ευγένειας**.
Με την **τραχιά κραυγή** μου κεραυνώνοντας τον κόσμο,
ωραίος τραβάω, τραβάω,
εικοσιδύο χρονά λεβέντης.
Εσείς **οι αβροί!**...
Επάνω στα βιολιά **ξαπλώνετε** τον έρωτα.
Επάνω στα ταμπούρλα **ο άξεστος** τον έρωτα **ξαπλώνει**.

Όμως εσείς,
θα το μπορούσατε ποτέ καθώς εγώ,
τον εαυτό σας να γυρίσετε τα μέσα του όξω,
έτσι που να γενείτε ολάκεροι **ένα στόμα**;
Ελάτε να σας δασκαλέψω,
εσάς **τη μπατιστένια*** απ' το σαλόνι,
εσάς **την άπογον** υπάλληλο της κοινωνίας **των αγγέλων**
κι εσάς που ξεφυλλίζετε ήρεμα ήρεμα τα χείλη σας
σα μια μαγεύρισα που ξεφυλλίζει τις σελίδες του οδηγού
μαγειρικής.

Θέλετε
θα 'μαι ακέραιος όλο **κρέας λυσσασμένος**,
-κι αλλάζοντας απόχρωση σαν ουρανός-
θέλετε-
θα 'μαι **η άχραντη ευγένεια**

¹⁶ Αναλυτικά για τα νοηματικά κενά βλ. Παπαντωνάκης, 2009.

¹⁷ Με κόκκινο έχουν σημειωθεί οι λέξεις και οι φράσεις που προτείνεται να αφαιρεθούν προκειμένου να δημιουργηθούν αναγνωστικά κενά. Όπου υπάρχει * σημειώνονται οι λέξεις που ερμηνεύονται στο γλωσσάρι που συνοδεύει το ποίημα.

-όχι άντρας πια, μα **σύγνεφο με παντελόνια**.

Η πρόταση στο σύνολό της υποστηρίζει τη συνεξέταση μορφής και περιεχομένου, διατρέχοντας το κείμενο ως όλον με τα επί μέρους στοιχεία του και με έμφαση καταρχήν στην πολυφωνία και στη συνέχεια στις ιστορικές και κοινωνικές καταστάσεις που το παρήγαγαν ως εξωκειμενικές συμβάσεις-ερεθίσματα και στις αξίες που αναδύονται¹⁸ με επίκεντρο τον μαθητή και την άσκησή του στη διαχείριση των κειμενικών, και των παρακειμενικών στοιχείων, στον εντοπισμό των λέξεων-κλειδιών στο πλαίσιο της λογοτεχνικότητας και στην ευαγγελιζόμενη προσωπική εμπλοκή του στην ανάγνωση. Η μορφή και ο λόγος των ποιημάτων του Μαγιακόβσκι εξάλλου, διαμορφώνουν συνθήκες κειμενικής ρευστότητας και δομικής-αναγνωστικής ευελιξίας, με την ποιητική χωρικότητα να διαστέλλεται ή να συστέλλεται ανάλογα με τη διδακτική οπτική στο πλαίσιο μιας διαρκώς διαμορφούμενης «πνευματικής» πολυτροπικότητας.

3. Στο σημείο αυτό, γίνεται η ανάγνωση ενός ακόμη αποσπάσματος από το ίδιο ποίημα, όπως αναφέρεται ως προτεινόμενη δραστηριότητα στο επικουρικό υλικό, που ήδη έχει παρουσιαστεί και σχολιαστεί (www.kee.gr/attachments/file/2485.pdf).

Σύννεφο με παντελόνια 2 (και πάλι σε μετάφραση Γιάννη Ρίτσου).

Εκεί που τ' ανθρώπινο βλέμμα τσακίζεται ανήμπορο,
βλέπω να καταφθάνει
των πεινασμένων στρατηλάτης
φορώντας το ακάνθινο στεφάνι της επανάστασης
το 1916.

.....
Κι όταν
τον ερχομό του διαλαλώντας
ανταριασμένοι
θα βγείτε να δεχτείτε τον Σωτήρα,
εγώ για σας θα ξεριζώσω την καρδιά μου
θα την ποδοπατήσω
κ' έτσι μεγαλωμένη
και καταματωμένη
θα σας τη δώσω για σημαία.

Η συνοδευτική διδακτική πρόταση: **Ποιος είναι ο κοινωνικός ρόλος του ποιητή στο παραπάνω απόσπασμα; Ποιοι στίχοι του εξεταζόμενου αποσπάσματος συνδέονται νοηματικά με τους παραπάνω στίχους;** και πάλι θέτει το πλαίσιο της ερμηνευτικής προσέγγισης με την παράλληλη, έμμεσα προτεινόμενη, συν-ανάγνωση με το διδασκόμενο πρώτο ποίημα. Στην πρότασή μας η συγκεκριμένη προσέγγιση εντάσσεται με τη μορφή της «πολλαπλής ανάγνωσης» με σημείο αναφοράς τις εξής ερωτήσεις:

Εντοπίστε:

- **τα στοιχεία της προσωπικότητας του ποιητή στο δεύτερο απόσπασμα**

¹⁸ Συγκεκριμένες προτάσεις διδασκαλίας ποιημάτων στο Λύκειο στο: www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/log_gym_lyk.ppt: Αργυροπούλου, Χρ. α Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο με τη μέθοδο project και με ενδεικτικά διδακτικά παραδείγματα.

- τις αναφορές στον κοινωνικό του ρόλο
- τους στίχους των δύο αποσπασμάτων που συνδέονται.

3.2. Διδακτική πρόταση για το ποίημα Ξελασπώστε το μέλλον. (Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία (Ανθολόγιο μεταφράσεων). Β΄ Ενιαίου Λυκείου, σ.144-147).

Οι μαθητές πλέον γνωρίζουν τον Μαγιακόβσκι καθώς και τα ποιητικά γνωρίσματα του φουτουρισμού. Είναι ώριμοι να κατανοήσουν το εσωτερικό πλαίσιο αναφοράς, την ένταξη του λογοτεχνικού έργου που εξετάζουν στη συνολική δημιουργία του συγγραφέα και στο πλαίσιο της γραμματολογικής του «παράδοσης», τη σχέση του με τη λογοτεχνική-αισθητική παράδοση που το τροφοδοτεί. Η διδακτική προσέγγιση στοχεύει στην αξιοποίηση κειμενικών, παρακειμενικών στοιχείων, των εξωκειμενικών συμφραζόμενων και των διακειμενικών σχέσεων με τα προηγούμενα ποιήματα.

Για το συγκεκριμένο ποίημα προτείνεται

1. Ερμηνευτική προσέγγιση με βάση τους «κύκλους εννοιών» του ποιητή. Οι ερωτήσεις-δραστηριότητες του εγχειριδίου μπορούν να καλύψουν τη συγκεκριμένη στοχοθεσία.

2. Συμπλήρωση κενών με την αφαίρεση λέξεων:

- που αφορούν την εποχή και την ιδεολογία του ποιητή:
κομσομόλε, πιονέροι, κομμούνα, κομμουνισμός, μπαλαλίκια, κομσομόλε
- μεταφορών προς αντικατάσταση-σύνδεση με το σήμερα.
π.χ. κάθιδρα εργοστάσια, μεινισμένο ρούχο.

3. Σε επίπεδο ομάδων θα μπορούσε να ανατεθεί η εκπόνηση εργασιών με τους εξής θεματικούς άξονες:

- Ο ποιητής Μαγιακόβσκι και η εποχή του
- Ο φουτουριστής Μαγιακόβσκι
- Μελέτη-παρουσίαση διαφόρων μεταφράσεων του ποιήματος
- Ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα του ποιήματος
- Ελληνικές μεταφράσεις ποιημάτων του Μαγιακόβσκι
- Παρελθόν-παρόν-μέλλον στο ποίημα και στην ποίηση του Μαγιακόβσκι γενικότερα.
- Αδιέξοδα και οράματα της εποχής του ποιητή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

- *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Γ' τεύχος, Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου. (2001). (επιμ. Γρηγοριάδης, Ν., Καρβέλης, Δ., Μηλιώνης, Χ., Μπαλάσκας, Κ., Παγανός, Γ., Παπακώστας, Γ.). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Ανθολόγιο μεταφράσεων*. Β' Ενιαίου Λυκείου (επιλογής). (2005). (επιμ. Βαγενάς Ν., Καγιαλής, Τ., Πόλκας, Λ., Ταραράς, Ν., Φράγκογλου, Γ.). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Π.Ι., Υ.Π.Ε.Π.Θ. (2000). *Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα.
- Π.Ι., Υ.Π.Ε.Π.Θ. *Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (<http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>)
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας, 2010
(www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata.../2.logotexnia.pdf)

ΒΙΒΛΙΑ-ΑΡΘΡΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

- Ανθογαλίδου Θ., Ρηγοπούλου Δ. (2000): Διδάσκοντας λογοτεχνία στο ενιαίο λύκειο της μεταρρύθμισης. *Virtual School, The sciences of Education Online*, τόμος 2, τεύχος 1. <http://www.auth.gr/virtualschool/2.1/TheoryResearch/Hermeneutics.html>
- Αλεξίου, Β. (2008). *Λογοπραξίες. Θεωρητικές προβολές στη λογοτεχνία και τη γλώσσα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Αποστολίδου, Β., Καπλάνη, Β., Χοντολίδου, Ε. (επιμ). (2002). *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο*. Αθήνα: τυπωθήτω.
- Αργυροπούλου, Χρ.α *Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο με τη μέθοδο project και με ενδεικτικά διδακτικά παραδείγματα*. www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/log_gym_lyk.ppt:
- Αργυροπούλου, Χρ.β *Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο με αξιοποίηση των θεωριών της λογοτεχνίας και με ενδεικτικά διδακτικά παραδείγματα*. www.pi-schools.gr/download/lessons/hellenic/log_gym_lyk.ppt:
- Δημάση, Μ. (2001). *Η Διδασκαλία των Πεζών και των Ποιητικών Κειμένων στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Δημάση, Μ. (2007). Η ρωσική λογοτεχνία στα σχολικά εγχειρίδια Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Συγκριτική παρουσίαση των αναφορών στα παλιά και τα καινούρια εγχειρίδια. *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου του Πανεπιστημίου Σόφιας με θέμα τη διαπολιτισμική διάσταση στη λογοτεχνική διδασκαλία* (σ. 327-337).
- Θ.Ι.Μ., ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ: Ένας βάρδος της Επανάστασης Ένθετη έκδοση «Ριζόχορτο», (ημερομηνία απόκτησης, 13/5/2011) <http://www1.rizospastis.gr/story.do>
- Κάλφας, Αντ. (1997). Συμπληρώνοντας κενά στον Οδυσσέα Ελύτη. Προτάσεις και εφαρμογές για την κινητοποίηση του αναγνωστικού ενδιαφέροντος των μαθητών.

Δοκιμή ανάγνωσης στο βιβλίο Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου. Στο *Ανάγνωση και Σχολείο*. Αθήνα: ΕΚΕΒΙ -ΟΕΔΒ.

-**Καψωμένος, Ερ. (2005)**. Ποιητική. Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης των ποιητικών κειμένων. Αθήνα: Πατάκης.

-**Κεντροτής, Γ., Βάθης, Χρ. (1991)**. *Βλαδίμηρος Μαγιακόβσκι, Σύννεφο με παντελόνια*. Αθήνα: Ίσκρα.

-**Κουκουλομάτης, Δ. Ι. (1996)**. *Λογοτεχνία και Γλώσσα στην πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Θεωρία και Πράξη)*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ, 1996.

- **Μαγιακόβσκι, Β.** *Ξελασπώστε το μέλλον*.

Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία Υποστηρικτικό υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος επιλογής της Β' Ενιαίου Λυκείου. Επιμέλεια του υλικού: Ιωάννα Ναούμ (<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/education/european/poetry.html> Ημερομηνία απόκτησης: 15/5/2011).

- **Μαγιακόβσκι, Β.** *Σύννεφο με παντελόνια*.

Ανάλυση και προτάσεις διδασκαλίας για το ποίημα στο εγχειρίδιο της Γ' Λυκείου (www.kee.gr/attachments/file/2485.pdf Ημερομηνία απόκτησης: 15/5/2011).

-**Ματσαγγούρας, Η. (2001)**. *Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ, Κειμενοκεντρική Προσέγγιση του Γραπτού Λόγου*, Τ. Β'. Αθήνα.

-**Μολέσκης, Γ. (2004)**. *Ρώσοι ποιητές του 20ού αιώνα, ανθολόγιο*. Αθήνα: ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ.

-**Νικολαΐδου Σ. (2011)**. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας με Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές. *Φιλολόγος*, τ. 138, σ. 1202-1206.

-**Παπαδογιαννάκης, Ν. (2006)**. *Ανα-γνώσεις*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

-**Παπαντωνάκης, Γ. (2009)**. *Θεωρίες λογοτεχνίας και ερμηνευτικές προσεγγίσεις κειμένων για παιδιά και νέους*. Αθήνα: Πατάκης.

-**Scholes, R. (2005)**. *Η Δύναμη του Κειμένου. Λογοτεχνική θεωρία και διδασκαλία των γραμμμάτων* (μτφρ. Ζωή Μπέλλα). Αθήνα: τυπωθήτω.

-**Σπανός, Γ. (1996)**. *Η Διδασκαλία του Ποιήματος*. Αθήνα.

-**Τριανταφυλλίδης, Δ. (2008)**. *Σύννεφο με παντελόνια, Βλαδίμηρος Μαγιακόβσκι*. Αθήνα: Αρμός.

-**Τσολάκης, Χρ. (1998)**. Γιατί δεν αρέσουν τα σχολικά βιβλία; *Το Βήμα*, 18/10/1998.

-**Φρυδάκη, Ευ. (2003)**. *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Κριτική.

-**Φρυδάκη, Ε., Αραβανή, Ε., Ραυτοπούλου Α.** Η λογοτεχνία στην υπηρεσία της καλλιέργειας της διαπολιτισμικής συνείδησης.

(http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/e25_2_04/fridaki_ey_aggelia.htm Ημερομηνία απόκτησης 5/5/2010).

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-**Альфонсов, В.Н. (2011)**. *Поэзия русского футуризма из книги Русская литература XX века. Под ред. С.И.Туминой. Москва: издательский центр «Академия»*.

- **Альфонсов, В. (1984)**. *Нам слово нужно для жизни. В поэтическом мире Маяковского. Л.*

-**Bakhtine, M. (1977)**. *Le marxisme et la philosophie du langage*. Paris: Minit.

-**Bakhtine M. (1981)**. *The dialogical imagination: Four essays by M. M. Bakhtin*. Austin: University of Texas Press.

- Волков, А. А. (1977). История русской литературы XX века : Доокт. Период. М. : Просвещение.
- Гаспаров, М.Л. (1974). *Современный русский стих. Метрика и ритмика*. М.
- Iser, W. (1974). *The Implied Reader: Patterns of communication in prose fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Катанян, В.А. (1985). *Маяковский. Хроника жизни и деятельности*. - М.: Советский писатель.
- Крученых, А.Е. (2006). *К истории русского футуризма. Воспоминания и документы: с приложением деклараций и статей*. М.: Гилея.
- Шатских, А. С. (1995 – 2004). *Собрание сочинений [Текст] : в 5 т. /;* Малевич, Казимир., М. : Гилея.
- Михайлов, Ал. (1993). *Точка пули в конце. Жизнь Маяковского*. М.
- Паперный, З. С. (1957). *О мастерстве Маяковского [Текст] /.* - М. : Сов. Писатель.
- Паперный, З. С. (1961). *Поэтический образ у Маяковского [Текст] /.* - М. : Изд-во Акад. наук СССР.
- Пастернак, Б. Л. (2003 – 2005) *Полное собрание сочинений с приложениями : в 11 т. /; [Гл. ред. Д. В. Тевекелян]*. - М. : Слово/SLOVO.
- Todorov, T. (1981). *Mikhail Bakhtine, Le Principe dialogique*. Paris: Seuil, coll. Poétique.
- Харджиев, Н., Тренин, В. (1970). *Поэтическая культура Маяковского*. М.
- Цветаева, М. (1932). «Поэт и время», Медон, январь.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www.futurism.org.uk/marinetti/marinetti.htm>
- <http://www.unknown.nu/futurism/slap.html>
- <http://www.kirjasto.sci.fi/majakovs.htm>
- <http://www.mayakovsky.com/>
- <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/RUSmayakovsky.htm>
- <http://www.mayakovsky.narod.ru/> (ρωσική ιστοσελίδα)